

Öğretmen Görüşleri Çerçevesinde Okul Sözlükleri İçin İhtiyaç Durumu Analizi Bağlamında Gerçek Yaşam Temelli Okul Sözlüğü

Needs Analysis of School Dictionaries Based on Teacher Perspectives
in the Context of a Real-Life-Oriented School Dictionary

Bülent Özkan*

Nurettin Demir**

Ayça Çağlayan Özkan***

Öz

Gerçek Yaşam Temelli Okul Sözlüğü (GYTOS), günümüz çağdaş eğitim öğretim ortamlarında ihtiyaç duyulan deneysel sonuçlara dayalı bir ders materyali olması nedeniyle özgün bir yapıt olarak alan yazınındaki yerini almıştır. Bu

Geliş tarihi (Received): 20-09-2025 Kabul tarihi (Accepted): 10-04-2026

* Prof. Dr., Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü. Mersin-Türkiye/ Prof. Dr., Mersin University, Faculty of Educational Sciences, Department of Turkish Teaching. ozkanbulent@gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-4319-7582

** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü. Ankara-Türkiye/ Prof. Dr., Hacettepe University, Faculty of Literature, Department of Modern Turkic Languages and Literature. demirn@hacettepe.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-3891-6546

*** Dr., Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (PhD) Kayseri-Türkiye/ Dr., Erciyes University, School of Educational Sciences. ayacaglayanozkan@gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-8870-818X

bağlamda GYTOS, 6-15 yaş aralığındaki çocukların eğitim öğretim ortamlarında karşılaşabilecekleri doğal dil verilerine ait metinleri içeren “özel alan derlemi”nden yararlanılarak derlem dilbilim ilke ve yöntemleriyle oluşturulmuş bir sözlük uygulamasına karşılık gelmektedir. Sözlükçülükte kullanıcı araştırmasının bir parçası olan ihtiyaç durumu analizi; sözlük hazırlayıcıları ile kullanıcılar arasında, oluşturulacak sözlüğün amacı ve hedef kitlesine bağlı olarak niteliğin artırılmasında önemli bir kesişim kümesine işaret eder. Hedef kitlenin ihtiyaçları, bu noktada sözlüklerin oluşturulmasında anahtar bir rol oynar. Kullanıcı araştırmaları aracılığıyla ihtiyaçların belirlenme aşaması, sözlükçüler için önemli bir yol göstericidir. Gerçek anlamda kullanıcıların ihtiyaçları bilinmeksizin söz konusu ihtiyaçların ne ölçüde karşılanabildiği sorusunu cevaplamak oldukça güçtür. Çalışma, tam da bu noktada GYTOS’ün oluşturulma aşamasından önce kullanıcı araştırmasında birer paydaş olan 10 farklı branştan 96 öğretmenin görüşleri çerçevesinde bir ihtiyaç durumu analizi yapmayı ve bu anlamda GYTOS’nin kullanıcı ihtiyaçlarını ne ölçüde karşılayabildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada; nitel araştırma yöntemi benimsenmiş, veri toplama aracı olarak ise anket tekniği kullanılmıştır. Çalışmada; öğretmenlere 11 soruluk açık uçlu bir anket uygulanmış, anket sorularına verilen cevaplar kodlanmış, içerik analizi (content analysis) yapılarak frekanslar ortaya konulmuş ve yorumlanmıştır. Bu çalışmayla öğretmen beklentileri göz önüne alındığında GYTOS’nin öğretmenlerin ifade ettikleri tüm ihtiyaçları karşılama potansiyelinin oldukça yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar sözcükler: *sözlükçülük, kullanıcı araştırması, ihtiyaç durumu analizi, öğretmen görüşleri, okul sözlüğü*

Abstract

The Real-Life-Based School Dictionary (RLBSD) is an innovative educational resource developed as an experimental, results-oriented teaching material for contemporary learning environments. It is a dictionary application designed in accordance with lexicographic principles and methods. The RLBSD is based on a special-purpose corpus consisting of natural language data that children aged 6–15 are likely to encounter in educational contexts. In lexicography, needs analysis—an essential component of user research—constitutes a key intersection between dictionary compilers and users in improving dictionary quality. This process depends on the purpose and target audience of the dictionary. Accordingly, identifying user needs plays a central role in dictionary design, and systematic user research is crucial for lexicographers. Without a thorough understanding of user needs, it is difficult to assess the extent to which these needs can be met. This study aims to conduct a needs analysis based on the perspectives of 96 teachers from ten different disciplines who were involved as stakeholders in the user research conducted prior to the development of the RLBSD. It also seeks to evaluate the extent to which the RLBSD meets these identified needs. A qualitative research design was adopted, and data were collected through an open-ended questionnaire consisting of 11 questions. The responses were coded, and content analysis was

conducted to determine frequencies and interpret the findings. The results indicate that, based on teacher expectations, the RLBSD has a strong potential to meet the needs identified by users.

Keywords: *lexicography, user research, needs analysis, teacher opinions, school dictionary*

Extended summary

Dictionaries prepared for students are referred to as pedagogical, learner, school, primary school, children's, or didactic dictionaries (Serin, 2022). This diversity in naming the relevant dictionary type brings conceptual confusion. Consequently, in many dictionary classifications, the "school dictionary" category is defined very vaguely (Tarp and Gouws, 2012: 335). Nevertheless, dictionaries written for school-age children differ from other types of dictionaries due to their controlled vocabulary, limited definitions, distinctive design, and visual support.

Children and students are two important groups of dictionary users. The needs of these groups are carefully considered when compiling dictionaries for them. Although the boundaries between children's and school dictionaries appear fluid, they exhibit basic features that distinguish them at first glance.

Children's dictionaries are large-format books for younger children who cannot read or are just learning. They feature illustrations and creative use of color. They explain the meanings of a limited number of words through drawings, pictures, and stories. Children's dictionaries should not be summaries or simplified versions of student dictionaries. Factors such as children's abilities, learning, and cognitive skills should be considered when creating dictionaries (see Zhao and Xu, 2022). School dictionaries, on the other hand, adhere more closely to the rules of general dictionaries. They resemble dictionaries for adults but contain a limited number of entries. Some meanings and information, such as word etymology, are omitted from the explanations. The language used in the definitions is simpler. For more information, see Hartmann (1998: 20) and Jackson (2002: 83). Turkish school dictionaries resemble a summarized version of the TDK's basic dictionary.

In lexicography, a needs analysis is defined as "the investigation and evaluation of the needs of different user groups" (Hartmann, 1998: 99). The concept of needs analysis becomes more functional when combined with the concepts of user perspective and user research (p. 152). In lexicography, user research refers to evaluating the reference needs of dictionary users from a multidisciplinary perspective. This evaluation uses various measurement and evaluation tools and multiple techniques on a large or small scale (p. 116).

"Dictionary compilers conduct needs analyses to produce dictionaries that satisfy users. However, an examination of school dictionaries in Turkey reveals that they are not based on such an analysis. Instead, existing school dictionaries are based more on intuition and shaped according to their authors' foresight" (Baskın, 2017: 779).

This study aims to conduct a needs analysis based on teachers' opinions, as they are important stakeholders in creating the Real Life-Based School Dictionary (RLBSD), and determine RLBSD's potential to meet user needs.

The Real Life-Based School Dictionary is a monolingual (Turkish-Turkish) dictionary that is comprehensive in scope and web-based in terms of its publication medium. It is organized by word meaning and aimed at users who speak the same language. The dictionary is intended for students and features a code-breaking function. Modern lexicography practices were employed in creating this dictionary (see Atkins and Rundell, 2008: 24–27). The dictionary is primarily based on a corpus. During the creation process, lexical elements encountered in real life by students were compiled into a special-purpose corpus and incorporated into the dictionary.

In lexicography, experimental research on users' needs and dictionary usage is conducted using various techniques, including: surveys, interviews, observation, protocols, experiments, and tests (Tarp, 2009: 283–284). This study adopted a quantitative research method and used a survey as the data collection tool. Based on expert opinions from teachers, an 11-question open-ended “needs assessment survey” was prepared and answered by 96 teachers from different disciplines. Content analysis was performed on the responses to the open-ended survey questions, which were coded and reported.

A total of 96 teachers from various disciplines who work at the Ministry of National Education participated in the study. The teachers were distributed across ten different disciplines. Class and Turkish language teachers, who primarily address the target audience directly, responded to the survey.

The most frequently mentioned needs and shortcomings within the framework of the teachers' opinions as practitioners are as follows:

- “It should be clear and understandable.”
- “It should be child-friendly.”
- “It should cover all subjects/the curriculum.”
- “It should include all concepts in textbooks.”
- “It should focus on digital dictionaries.”
- “It should be level/grade-appropriate.”
- “It should be accessible.”
- “Synonyms, antonyms, and related words should be included.”
- “It should include visuals.”
- “It should be up to date.”
- “It should be related to everyday life.”
- “It should be reliable.”
- “It should be sufficient in terms of content.”
- “It should include idiomatic expressions.”
- “It should be comprehensive.”
- “It should include information about the origin.”
- “It should include basic data about school culture.”
- “It should include example sentences.”
- “It should be practical.”

- “It should be colorful and illustrated.”
- “It should include all meanings of words.”
- “It must include terms.”

During the content analysis process of the aforementioned needs and expectations, codes emerged that revealed the distribution of themes under headings such as “user,” “usage,” “content and quality,” “dictionary preference and access,” “educational environment,” “learning and language development,” “educational needs,” and “functionality in education.” Additionally, statements regarding the positive and negative effects of electronic dictionary usage can be included among these labels.

These needs and shortcomings have also been expressed by experts and academics (Özkan, 2021a). From this perspective, RLBSD can be seen as a tool designed to address the situations teachers have identified as needs or shortcomings.

According to the literature, the majority of studies on dictionary usage have focused on school dictionaries (Maden, 2020).

One problem with school dictionaries is that they have not been developed in a sufficiently scientific manner. Planning and compiling school dictionaries requires a team effort combining lexicography, curriculum, and pedagogical expertise (Wiegand, 1989, as cited in Tarp and Gouws, 2012).

There are certain stages involved in creating a modern dictionary. The most important starting point is determining the purpose (Yılmaz, 2009). In this sense, dictionaries can be compiled for various purposes. School dictionaries require the highest level of purposefulness among dictionary products.

The Real Life-Based School Dictionary project identifies words used in natural language environments encountered by children. It uses techniques such as calculating an adaptation index based on expert opinion and strives to meet the needs of its user group. In terms of both dissemination and evaluation, RLBSD is unique in the literature as an experimental, results-based educational material that addresses contemporary educational needs.

In this context, a real-life-based, original school dictionary is a lexicography application that uses a special corpus of texts from natural language environments, such as textbooks, children’s literature, and periodicals that children may encounter as teaching materials from elementary to high school. This dictionary incorporates the principles and methods of corpus linguistics (Özkan, 2021b).

However, it is also necessary to determine whether RLBSD is effective in educational environments and contributes to users’ vocabulary. The effectiveness of RLBSD in educational environments has been tested with students in a classroom setting. According to research results (Çağlayan Özkan, 2025), RLBSD has been statistically demonstrated to meet user needs to a high degree and contribute to student success (see <https://okulsozlugum.com/>).

Giriş

Öğrenciler için hazırlanan sözlükler *pedagojik sözlükler, öğrenci sözlükleri, okul sözlükleri, ilköğretim sözlükleri, çocuk sözlükleri, çocuklar için hazırlanmış sözlükler, didaktik sözlükler* gibi terimlerle karşlanır (Serin, 2022). İlgili sözlük türünü adlandırmadaki bu çeşitlilik, bir kavram karışıklığını da beraberinde getirir. Bunun sonucunda birçok sözlük sınıflandırmasında “okul sözlüğü” oldukça belirsiz bir şekilde tanımlanmış tipolojik bir kategori durumundadır (Tarp ve Gouws, 2012: 335). Yine de kontrollü sözvarlığı, sınırlı tanımlar, kendine özgü tasarımı ve görsellerle desteklenen çocuk sözlükleriyle okul çağı çocukları için yazılmış sözlükler diğer sözlük türlerinden ayrılır.

Çocuklar ve öğrenciler, iki önemli sözlük kullanıcı grubudur. Onlar için sözlük hazırlanırken bu grubun ihtiyaçları dikkatlice düşünülmelidir. Çocuk sözlükleri ile okul sözlükleri arasındaki sınırlar geçişken görünse de hedef kitle, amaç ve içerik açısından bir kısmı ilk bakışta anlaşılan bazı temel görünüm sergiler.

Çocuk sözlükleri; yaşı daha küçük, henüz okuma yazma bilmeyenlere veya okuma yazmayı yeni öğrenmeye başlayanlara yönelik resimler ve yaratıcı renk kullanımları içeren büyük formatlı çalışmalardır. Sınırlı sayıda sözcüğün anlamı; çizimler, resimler ve öyküler aracılığıyla açıklanır. Öte yandan çocuk sözlüklerinin öğrenci sözlüklerinin bir özeti veya basitleştirilmiş bir biçimi olmaması beklenir ve bu sözlükler hazırlanırken çocukların yeterlilikleri, öğrenme ve bilişsel yetenekleri gibi faktörlerin göz önünde bulundurulması önemlidir (bk. Zhao ve Xu, 2022). Okul sözlükleri ise genel sözlüklerin kurallarına daha bağlıdır. Bunlar yetişkinler için hazırlanan sözlüklere benzer ve seçilmiş madde başı listesi barındırır. Madde başı açıklamalarında bazı anlamlar ve sözcük etimolojisi gibi bilgiler ise göz ardı edilir. Ancak tanımlarda kullanılan dil daha basittir (ayrıntılı bilgi için bk. Hartmann, 1998: 20; Jackson, 2002: 83). Alan yazımında bilinen bu niteliklere karşın Türkçe okul sözlükleri, Türk Dil Kurumunun (TDK) basılı sözlüğünün özetlenmiş biçimi görünümündedir.

Okul sözlükleri, yardımcı öğrenme araçlarıdır. Bu nedenle belli nitelikleri taşıması beklenir. “Bir okul sözlüğü planlarken sözlükçüler, sözlüklerinin hedef kullanıcılarının eğitim ve genel iletişim ortamını dikkate almalıdır. Okul sözlüğü, kullanıcılarına ana dillerinde iletişim becerilerini geliştirme girişimlerinde destek olmalıdır. Ayrıca günlük olarak karşılaştıkları dili çözmelerini ve anlamalarını desteklemelidir.” (Gouws ve Prinsloo, 2005: 51). Bu çerçevede, Tarp ve Gouws’a (2012, s. 338–339) göre ana dili öğrenen öğrencilere yönelik okul sözlükleri, öğrencinin hem dil öğrenimi hem de sözlük kullanımı gereksinimlerine yanıt verecek biçimde çok işlevli tasarlanabilir. Bu kapsamda sözlüklerin, öğrencilerin yazılı ve sözlü metinleri anlama ve üretme süreçlerini destekleyen (i) *iletişimsel işlevler* üstlenmesi, dil öğrenimiyle doğrudan ilişkili olarak dilbilgisi, söz varlığı ve daha geniş anlamda dünyayı tanıma/öğrenme süreçlerine katkı sunan (ii) *bilişsel işlevler* sağlaması beklenir. Ayrıca sözlükler, dil öğreniminin doğrudan hedefi olmamakla birlikte sözcük kökeni (etimoloji) hakkında bilgi sağlayarak bilişsel destek sunabilir, bunun yanında öğrencilerin sözlük kullanma becerilerini geliştirerek (iii) *işlemsel düzeyde* de öğrenme süreçlerini güçlendirebilir. Burada işaret edilen işlevlerde tartışmaya açık yönler elbette vardır. Her şeyden önce öğrenciler, sözlüklerden daha çok metinleri anlama süreçlerinde yararlanırlar. Metinleri üretme aşamasında ise sözlüğe bakma ihtimali ancak üst dü-

zey metin üretme farkındalığında söz konusu olabilir. Yine okul sözlüklerinin dilbilgisi öğreniminde -Türkçe okul sözlükleri penceresinden bakacak olursak- aynı kökten türemiş sözcüklerden hareketle türetim hakkında farkındalık kazandırmak gibi çok sınırlı bir katkısı olduğundan söz edilebilir. Öte yandan sözcüklerin köken bilgisi okul sözlüklerinde göz ardı edildiği için etimolojik bilgi aktarımında ancak dolaylı bir katkının söz konusu olabileceği söylenebilir.

Bahsi geçen (i) iletişimsel, (ii) bilişsel ve (iii) işlemsel boyutların (Tarp ve Gouws, 2012) karşılanma potansiyelinin kullanıcı açısından oluşturulan sözlükte var olup olmadığı sözlüğü ortaya koyanlar değil sözlüğü kullananlar açısından değerlendirilmelidir. Sözlükler belirli amaçlar doğrultusunda kullanıcılar için oluşturulan temel başvuru kaynakları olduğundan kullanıcılar ve kullanıcıların ihtiyaçları, öncelikli öneme sahiptir. Mevcut alan yazını, araştırmacılara/sözlükçülere bir sözlüğün kabaca nasıl bir içeriğe sahip olması gerektiği konusunda ön bilgiler sunmaktadır. Ancak asıl olan sözlüklerdeki yapılandırmaların kullanıcılar açısından işlevselliğidir.

Kullanıcı araştırması ve ihtiyaç analizi

Her ikisi de sözlükbirimlerin yapısı, anlamı, kullanımı, kökeni gibi sorunlarla uğraştığı için *sözlükbilim* (lexicology) ve *sözlükçülük* (lexicography) kavramları arasında bir bulanıklık vardır (terim tartışmaları için bk. Quemada, 1972; Akalın, 2010; Boz, 2011; Gökter, 2018; Erikli 2019). “Sözlükbilim, sözcüklerin karakteristik özelliklerini ortaya koyarak sistemleştirmeyi amaçlar. Bu da leksikolojinin daha çok genel özelliklere ve sistematik analiz olarak değerlendirilebilecek unsurlara odaklandığı anlamına gelir. Sözlükçülüğün alanı ise tüm bireysel sözcük ve sözcük gruplarının anlamsal, biçimsel ve işlevsel tanımıdır.” (Dzharasova, 2020: 93). Sözlükçülüğü, *uygulamalı sözlükçülük* (practical lexicography) ve *kuramsal sözlükçülük* [theoretical lexicography (or metalexigraphy) olarak ikiye ayırabiliriz. Kuramsal sözlükçülük; kullanıcı araştırmaları, sözlük eleştirileri ve sistematik sözlük araştırmalarını yürütür. “Kullanıcı araştırmaları, sözlük kullanımını incelemek için teoriler ve yöntemler formüle eder ve sözlük kullanımını geliştirmeye yönelik genel modellerle ilgili gözlemler yapar, belirli durumlarda kullanıcıların ihtiyaçları ile basılı ve elektronik sözlüklerdeki verilere en iyi nasıl erişebileceklerini dikkate alır.” (Dzharasova, 2020: 93-94).

Modern sözlükbilimde herhangi bir sözlük veya ansiklopedi; belirli bir insan grubunun, olası kullanıcıların gereksinimlerini karşılamak amacıyla tasarlanır (Minaeva, 2007: 257-258). Bu nedenle kuramsal sözlükçülükte, referans eseri veya genel olarak leksikografik ürünleri kullanan kişi veya kişilere atıfta bulunan hedef kullanıcıdan söz edilir (Minaeva, 2007: 72). Nitekim sözlüklerin kullanıcılarına dayalı olması gerektiği fikri yeni değildir. 1960’ta sözlükbilim üzerine bir konferansın sonunda, Fred W. Householder, özellikle de İngilizce sözlükçülüğünde tekrar tekrar alıntılanan “Sözlükler, özel bir kullanıcı grubu düşünülerek ve onların özel ihtiyaçları için tasarlanmalıdır.” önerisinde bulunmuştur. (Householder, 1967, 279’ dan akt. Bergenholtz and Tarp, 2010, 30). Zöfgen de kullanıcı odaklı bir noktadan hareketle sözlük eleştirisinden “(1) varsayımsal kullanıcılara değil gerçek kullanıcılara ve onların gerçek ihtiyaçlarına (pratik deneyimlerden bilinen veya kullanım araştırmalarıyla belirlenen) odaklanmak ve (2) bir sözlüğün fayda değerini yalnızca bilgi türü ve miktarına

göre değil sözlükbilimsel bir ürünün performansını ağırlıklı olarak hedeflenen muhatapların bakış açısından ve gerçek kullanım durumlarına göre değerlendirmek” gerektiğini ifade eder (1994: 225; ayrıca bk. Sterkenburg, 2003: 28).

Sözlükçülükte *ihtiyaç analizi* kısaca “farklı kullanıcı gruplarının ihtiyaçlarının araştırılması ve değerlendirilmesi” anlamına gelir (Hartmann, 1998: 99). İhtiyaç analizi kavramının *kullanıcı bakış açısı ve kullanıcı araştırmaları* (Hartmann, 1998: 152) kavramlarıyla işlerlik kazandığı söylenebilir. Kullanıcı araştırmaları, sözlükçülükte farklı kullanıcıların sözlüklere *başvuru ihtiyaçlarını* disiplinler arası bir yaklaşımla birtakım ölçme değerlendirme araçlarıyla ve çoklu tekniklerle sözlükçülük açısından değerlendirmeye (Hartmann, 1998: 116) karşılık gelir.

“Kullanıcı araştırması’, insanların sözlüklere başvurduklarında ne yaptıklarını, sözlüklerle ilgili neleri sevip neleri sevmediklerini ve ne tür sorunları çözmek için sözlüklere başvurduklarını öğrenmek için kullanılan herhangi bir yöntemi ifade eder. Bu araştırmalar kullanıcılara sorular sormak, sözlük kullanımını gözlemek veya kullanıcıların katıldığı deneyler düzenlemek gibi çeşitli biçimlerde olabilir. Bu alanı *pazar araştırması* (yayıncılar tarafından yürütülen) ve *akademik araştırma* (öğretmenler, üniversitelerdeki araştırmacılar ve bazen de sözlükbilimciler tarafından yürütülen) olarak ikiye ayırmak yararlı olacaktır” (Atkins ve Rundell, 2008: 30).

Bu çerçevede *pazar araştırması* ve *akademik araştırmalar*, birbirinden farklı iki ana kitleye dair göndermeler içerir. Birinci grupta üreticiler, ikinci grupta ise tüketiciler yer alır. Öte yandan “Bazı durumlarda sözlük tasarımının bazı özelliklerinin karmaşıklığı ile kullanıcının genellikle ilkel sözlük referans becerileri arasında bir boşluk oluşur. Bu nedenle sözlükçüler; sözlük kullanıcılarından gelen geri bildirimleri memnuniyetle karşılar, tutumlarını ve beklentilerini analiz eder, kullanıcının profilini araştırır. Elde edilen veriler, sözlük yapısı ile kullanıcının dil ihtiyaçlarının eşleştirilmesine yardımcı olur.” (Minaeva, 2007: 95). Bu anlamda “Bir kullanıcı profili oluşturmak için tipik kullanıcıların kim olacağını ve sözlüğü ne için kullanacaklarını dikkatlice düşünmek gerekir.” (Atkins ve Rundell, 2008: 28).

Üretici taraf (derleyici) göz önüne alındığında “Önemli bir öngörü ve planlama olmadan hiçbir sözlük derlenmeye başlanamaz.” (Jackson, 2002: 161). Sözlük hazırlamada seçilecek yöntem, sözlüğün amaç ve hedef kitlesinin belirlenmesi sözlükçülükte karşılaşılabilecek teknik noktalar (Göçer, 2020). “Her sözlük derleyicisinin isteği, hedef kullanıcıların ihtiyaçlarını tam olarak karşılayan bir sözlük üretmektir. Bunun için olası hedef kullanıcılara danışmak gerekir.” (Mangoya, 2009: 132).

Planlama, sözlükçülükte önemli bir aşamadır. Bu aşamada öncelikle sözlüğün makro ve mikro yapısının nasıl görüneceğine karar verilmesi gerekir (Jackson, 2002: 163). Sözlükler çok farklı amaçlarla ve farklı hedef kitlelere yönelik olarak hazırlanabilir. Kullanıcı profili ve sözlüğün amacı, sözlüğün türünü ve sözlüğün nasıl hazırlanacağını da değiştirir (Serin, 2022). “Bir sözlüğün hazırlanmasının planlanmasında sözlüğün tüm bu boyutlarıyla nasıl bir karaktere sahip olması gerektiğine mümkün olduğunca erken karar verilmesi hayati önem taşır.” (Zagusta, 1971: 221). Bu anlamda “Ana dili konuşuru okul çocuklarına yönelik sözlük hazırlamaya başlarken her şeyden önce ana dillerini geliştirmek için eğitim gören okul çocuklarının ‘gerçek ihtiyaçlarını belirlemek’ gerekir.” (Tarp ve Gouws, 2012: 338).

Sözlükçülük çalışmaları sıklıkla potansiyel kullanıcı grubu hakkında önceden bilgi sahibi olunmadan ilerler. Bu nedenle sözlüğün, sözlükçünün kullanıcı ihtiyaçlarıyla ilgili varsayımlarının sonucu olduğu söylenebilir. ... Daha kesin bilgi edinmek için sözlükçü, sözlük üzerinde çalışmaya başlamadan önce bir kullanıcı anketi yapabilir. Anketin amacı sözlüğe dâhil edilecek bilgi kategorileri ve bu bilginin temsili ile ilgili olarak potansiyel kullanıcıların ihtiyaçlarını ortaya çıkarmaktır (Bergenholtz ve Tarp, 1995: 77).

Modern metaleksikografide çok yaygın olan kullanıcı görüşleri, sözlükçüleri sözlüklerini iyi tanımlanmış hedef kullanıcı gruplarının ihtiyaçlarına ve araştırma becerilerine göre derlemeye zorlar. Kullanıcının baskın rolü, sözlüklerin derlenmesinde ve kalitelerinin değerlendirilmesinde kesin bir etkiye sahiptir (Gouws ve Prinsloo, 2005: 39). Diğer taraftan sözlükçülük açısından kullanıcı araştırmasıyla ilgili birbirinden oldukça farklı iki durum arasında ayırım yapmak gerekir: Bunlardan biri, *kullanıcı durumu*; diğeri ise *kullanım durumudur*. *Kullanıcı durumu*, potansiyel bir kullanıcı için bir sözlüğe başvurma ihtiyacının ortaya çıktığı sözlük dışı veya sözlük öncesi duruma işaret eder. *Kullanım durumu* ise artık gerçek bir kullanıcıya dönüşen kullanıcının bir sözlüğe veya başka bir sözlükbilimsel araca başvurarak ihtiyacını karşılamak için harekete geçtiği duruma karşılık gelir (Tarp, 2009: 279)

Öğretmen, yapılandırılmış bir dil öğrenme ortamında sözlüğe başvurmada en belirgin itici güçtür. Dahası, öğretmenlerin sözlük kullanımıyla ilgili bilgi sahibi olduklarını ve öğrencilerinin öğrenme süreçlerinde sözlüğün pratikliği hakkında net bir açıklama yapabileceklerini varsaymak olasıdır (Chi, 2013: 177). Bu çerçevede öğretmen görüşlerinin *kullanıcı durumu* ve *kullanım durumu* üzerine söz sahibi olan ve ortaya konulan sözlüğün paydaşı olan öğretmenlerin görüşleri önemlidir. Buna karşın kullanıcı araştırmalarında öğrenciler etki altında kalabilecekleri için sözlükçü, kullanıcı ve kullanım durumunu belirleme aşamasında doğru sonuçlara ulaşamayabilir. Bu anlamda kullanıcı ve kullanım durumunu belirlemede öğretmen görüşlerinin öğrenci görüşlerinden daha aydınlatıcı olduğu söylenebilir.

Amaç

Her ne kadar kullanıcı araştırması yetişkinler ve yayıncılar üzerine ağırlıklı olarak yürütülse de sözlük hazırlanmadan önce birer paydaş olarak öğretmen ve akademisyen beklentileri hakkında yapılacak araştırmalar ortaya koyulacak sözlüğün pedagojik olarak kullanırlığını arttıracak bir ön hazırlık olarak değerlendirilebilir.

“Sözlük hazırlayıcıları, kullanıcıları memnun edecek sözlükleri üretmek için ihtiyaç analizleri yaparlar. Ancak Türkiye’deki okul sözlükleri incelendiğinde hazırlanan sözlüklerin böyle bir analize dayanmadıkları görülür. Mevcut okul sözlükleri daha çok sezgisel bir temelle dayanırlar ve yazarlarının öngörüsüne göre şekillenmişlerdir.” (Baskın, 2017: 779). “Kullanıcıların ihtiyaçlarını bilmeden bu ihtiyaçların ne ölçüde karşılandığını araştırmanın bir anlamı yoktur.” (Tarp, 2009: 279). Bu çerçevede araştırmanın amacı, *Gerçek Yaşam Temelli Okul Sözlüğü*’nün oluşturulma aşamasından önce öğretmen görüşleri çerçevesinde bir ihtiyaç analizini yapmak ve GYTOS’ün kullanıcı ihtiyaçlarını ne ölçüde karşılama potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymaktır.

Konu ve kapsam

Gerçek Yaşam Temelli Okul Sözlüğü, sözlükçülük alan yazınında var olan sınıflandırmalar çerçevesinde tek dilli (Türkçe -Türkçe) bir sözlüktür. Ayrıca GYTOS; kapsam olarak genel dili içeren, yayın ortamı olarak web tabanlı, sözcükten anlama organize edilmiş, aynı dili konuşan kullanıcılara yönelik, öğrencilere hitap eden, kod çözme işleviyle ortaya konulmuş bir sözlüktür (sözlük sınıflandırması için bk. Atkins ve Rundell, 2008: 24-27).

GYTOS'nin oluşturulma aşamasında, modern sözlükçülük uygulamaları işe koşulmuştur. Sözlük, her şeyden önce bu amaç için yapılandırılmış bir *derleme* (corpus) dayanmaktadır. Sözlük oluşturma aşamasında, öğrencilerin gerçek yaşamda karşılaşabileceği söz varlığı unsurları özel amaçlı bir derlem üzerinden sözlükleştirilmiştir.

Bu çerçevede araştırmanın konu ve kapsamı, sözlük oluşturulma aşamasından önce sözlük kullanımı düzleminde önemli bir paydaş olan öğretmen görüşlerini ortaya koymaktır. Bu anlamda çalışmanın konusu, öğretmen görüşlerine bağlı olarak okul sözlükleri üzerine bir ihtiyaç analizi yapmak ve ortaya konulan GYTOS'nin bir sözlük olarak kullanıcı ihtiyaçlarını ne ölçüde karşıladığını belirlemektir.

Yöntem

Sözlükçülük alan yazınında kullanıcıların ihtiyaçları ve sözlük kullanımı hakkında deneysel araştırmalar yürütmek için anketler, görüşmeler, gözlem, protokoller, deneyler, testler vb. teknikler kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden anketler, sosyal bilim araştırmalarının yanında sözlükçülükte de en yaygın kullanılanıdır (Tarp, 2009: 283-284). Adı geçen yöntemler için sosyal bilim araştırmalarında kapsamlı bir alanı yazını mevcuttur.

Bu çerçevede sosyal bilim araştırmalarında anketler (sormaca), veri toplamak amacıyla kullanılan bir ölçüde *yarı yapılandırılmış yazılı görüşme tekniği* ve/ya *aracı*dır. Anketler gerek görece hazırlama kolaylığı gerek kısa sürede çok sayıda bireye ulaşma olanağı açısından sosyal bilimlerde özellikle tarama (survey) amacıyla var olan bir durumu saptamak/betimlemek için yaygın olarak kullanılmaktadır (Erkuş, 2013: 161; Büyüköztürk, 2016: 124).

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş, veri toplama aracı olarak ise anket tekniği kullanılmıştır. Çalışmada, öğretmenlere yönelik 11 soruluk açık uçlu "ihtiyaç durumunu belirleme anketi" hazırlanmıştır. İki Türkçe eğitimi uzmanı ve bir eğitim bilimleri uzmanının görüşleri alınarak oluşturulan anket, 96 farklı branş öğretmeni tarafından yanıtlanmıştır. Çalışmada ayrıca *içerik analizi* (content analysis) yapılarak açık uçlu anket sorularına verilen yanıtlar kodlanmış ve sonuçlar raporlanmıştır.

İçerik analizinde öğretmenlerin verdikleri yanıtlar sistematik biçimde okunarak anlamlı örüntüler ortaya çıkarılmış, bu örüntülerden yola çıkılarak kodlar ve bu kodlardan da temalar oluşturulmuştur. Veri analizinde; verilerin kodlanması, kodlardan temaların belirlenmesi, kod ve temaların düzenlenmesi, bulguların belirlenip yorumlanması aşamaları izlenmiştir (bk. Miles ve Huberman, 1994).

“İhtiyaç durumunu belirleme anketi” soruları şunlardır:

1. Ders işlenişlerinde sözlük kullanımı ile ilgili ne gibi sorunlarla karşılaşmaktadır?
2. Sözlük kullanımının ders işlenişinde işlevsel olduğunu düşünüyor musunuz? Nasıl?
3. Sözlüklerin ders ortamlarında ne gibi katkıları olabileceğini düşünüyorsunuz? Nasıl?
4. Ders ortamlarında sözlüklere en çok hangi durumlarda ihtiyaç duyulmaktadır?
5. Var olan sözlüklerin sizce ders ortamlarına katkıları nelerdir? İyileştirilmesi gereken yönler varsa bunlar nelerdir?
6. Ders ortamlarında sözlük kullanırken öğrencilerin sözlüklerden tam olarak yararlanabildiğini düşünüyor musunuz? Aksayan yönler nelerdir?
7. Ders ortamlarında öğrencilerin sözlük kullanımında zorlandıkları ve eksikliklerini hissettikleri durumlar nelerdir?
8. Bir okul sözlüğünde sizce hangi bilgiler yer almalıdır ve bir okul sözlüğü sizce hangi eğitim-öğretim ihtiyaçlarını karşılayabilmelidir?
9. Öğrencilerin ders ortamlarında karşılaştıkları bir kavram/terim/sözcükle ilgili sözlüklerde yeterli içeriğe ulaşabildiklerini düşünüyor musunuz?
10. Öğrencilere bir kavram/terim/sözcüğü aktarmak gerektiğinde nelerin söz konusu kavram/terim/sözcükle ilgili olarak sözlüklerde yer alması eğitim-öğretimi kolaylaştırır?
11. Öğrencilerin derste karşılaşılan bir kavram/terim/sözcüğe elektronik ortamlarda kolayca erişebilmesi eğitim-öğretimde başarıyı nasıl etkileyebilir?

Çalışma Grubu

Çalışmaya MEB’de görevli çeşitli branşlardan 96 öğretmen (bk. Tablo 1) katılmıştır. Öğretmenler, 10 farklı branşa dağılım göstermektedir. Anketi ağırlıklı olarak kullanıcı kitleyi doğrudan temsil eden sınıf ve Türkçe öğretmenleri cevaplandırmıştır.

Tablo 1. Katılımcı Öğretmenlerin Branşlara Göre Dağılımı

Branşlar	Dağılımı
Sınıf Öğretmeni	33
Türkçe Öğretmeni	32
Fen Bilimleri Öğretmeni	7
İngilizce Öğretmeni	6
Okul Öncesi Öğretmeni	5
Matematik Öğretmeni	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni	3
Sosyal Bilgiler Öğretmeni	3
Bilişim Teknolojileri	2
Özel Eğitim Öğretmeni	1

Bulgular ve yorum

Bu bölümde; 10 farklı branştan 96 öğretmenin açık uçlu sorulara verdiği cevapların kod dökümleri, frekansları ve tema kümelenmeleri her bir soru için aşağıda sunulmuştur:

Soru 1: *Ders işlenişlerinde sözlük kullanımı ile ilgili ne gibi sorunlarla karşılaşmaktadır?*

Katılımcı öğretmenlerin anket sorularına verdikleri cevaplar incelendiğinde “Öğrencilerin sözlük kullanma alışkanlıklarının/becerilerinin olmaması”, “Öğrencilerin sözlükte aranan sözcükleri bulamaması”, “Sözlüğü temin etmede ve taşımada güçlükler yaşanması”, “Sözlüklerde örnek cümle ve görsel eksikliği”, “Sözlüklerin içeriğinin yetersiz olması” ve “Sözlüklerin düzeye uygun olmaması” (bk. Tablo 2) ders işlenişlerinde en sık karşılaşılan sorunlar olarak ifade edilmiştir. Bu sorunları; kullanıcı, kullanım, içerik ve nitelik kaynaklı sorunlar olarak sınıflandırmak mümkündür.

Tablo 2. 1. Anket Sorusuyla İlgili Kodlar ve Frekansları

Kodlar	f	Temalar
• Öğrencilerin sözlük kullanma alışkanlıklarının/becerilerinin olmaması	35	Kullanıcı Kaynaklı
• Öğrencilerin dil becerilerinde var olan yetersizlik	4	
• Sözlüğü temin etmede ve taşımada güçlükler yaşanması	19	Kullanım Kaynaklı
• Öğrencilerin basılı yerine kullanım kolaylığı nedeniyle online sözlüğe yönelmesi	3	
• Öğrencilerin sözlükte aranan sözcükleri bulamaması	24	İçerik ve Nitelik Kaynaklı
• Sözlüklerde örnek cümle ve görsel eksikliği	10	
• Sözlüklerin içeriğinin yetersiz olması	9	
• Sözlüklerin düzeye uygun olmaması	8	

Soru 2: *Sözlük kullanımının ders işlenişinde işlevsel olduğunu düşünüyor musunuz? Nasıl?*

Katılımcı öğretmenlerin anket sorularına verdikleri cevaplar incelendiğinde 96 öğretmenden 84’ü sözlük kullanımının ders işlenişlerinde işlevsel olduğunu ifade etmiş ve bu durumun ne şekilde gerçekleştiğine dair görüşlerini belirtmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde öğretmenlerin “Sözcük öğretimi, bilinmeyen kelimeleri öğrenme ve söz dağarcığını geliştirmede”, “İnternet üzerinden erişildiğinde”, “Dil öğretimi açısından” sözlük kullanımının derslerde işlevsel olduğunu ifade ettikleri görülür. Katılımcı dokuz öğretmen söz konusu soruya “Evet” cevabı vermesine karşın açıklamada bulunmamıştır. Üç öğretmen ise fikir beyan etmemiştir. “Evet” cevabını veren öğretmenlerin “eğitimde işlevsellik”, “sözlük tercihi ve erişim” ile “eğitsel uygunluk” temalarında kümelendiğini görürüz.

Tablo 3. 2. Anket Sorusuyla İlgili Kodlar, Frekansları ve Temalar

Kodlar	f	Temalar
• Sözcük öğretimi, bilinmeyen kelimeleri öğrenme ve söz dağarcığını geliştirmede	56	Eğitimde İşlevsellik
• Dil öğretimi açısından	4	
• Görseller içerirse daha etkili bir öğrenmede	2	

• İnternet üzerinden erişildiğinde	5	Sözlük Tercih ve Erişim
• Bir uygulama ile daha işlevsel olabilir	1	
• Ünite başlarında	2	Eğitsel Uygunluk
• Ders kitaplarının söz varlığını içermesi durumunda	2	
• Düzeye uygun olan sözlüklerle etkili olabilir	1	
• Derse odaklanmayı sağlamada	1	
• Sözlükte doğru kavramlar doğru içeriklerle verildiğinde	1	

Katılımcı 96 öğretmenden 12'si sözlük kullanımını ders işlemlerinde işlevsel olmadığını ifade etmiştir. Ancak “Hayır” diyen öğretmenlerden 7'si bu durumla ilgili görüş belirtmemiştir. Açıklamada bulunan öğretmenlerin 2. soruya verdikleri cevapların kod tablosu ise aşağıda sunulmuştur (Tablo 3'ün devamı). Söz konusu öğretmenler, sözlük kullanmak için ders sürelerinin yetersiz olduğunu ve öğrencilerin basılı yerine internet kaynaklarına yönelmeleri nedeniyle sözlük kullanımını işlevsiz olarak değerlendirmiştir. Bu açıdan “Hayır” cevabını veren öğretmenlerin “eğitim ortamı” ile “sözcük tercihi ve erişim” temalarında kümelenildiği görülmektedir.

Tablo 4. *Tablo 3'ün Devamı*

Kodlar	f	Temalar
• Ders süreleri sözlük kullanımı için yetersiz olduğundan	4	Eğitim Ortamı
• Öğrenciler basılı sözlük yerine internet kaynaklarına yöneldiklerinden	1	Sözlük Tercih ve Erişim

Soru 3: *Sözlüklerin ders ortamlarında ne gibi katkıları olabileceğini düşünüyorsunuz? Nasıl?*

Katılımcı öğretmenlerin anket sorularına verdikleri cevaplar incelendiğinde (bk. Tablo 5) sözlüklerin ders ortamlarında ağırlıklı olarak “Öğrencinin sözcük dağarcığının gelişimine”, “Öğrencinin okuduğunu anlaması ve yorumlamasına”, “Öğrenciyi aktif hâle getirmede”, “Öğrencinin bilişsel ve sosyal becerilerinin gelişiminde”, “Öğrenciyi bilgiyi araştırmaya yönlendirmede”, “Sözcük öğretimi aşamasında”, “Öğrencinin öğrenmesini arttırmada”, “Bilinmeyen kelimelerin anlamları ve yazımı karıştırılan kelimelerin doğru yazımını öğrenmede” ve “Dilbilgisi öğretimine” katkıları sağladığı ifade edilmiştir. Verilen cevapların “öğrenme ve dil gelişimi” temasında kümelenildiği söylenebilir.

Tablo 5. 3. Anket Sorusuyla İlgili Kodlar, Frekansları ve Temalar

Kodlar	f	Temalar
• Öğrencinin sözcük dağarcığının gelişimine	33	
• Öğrencinin okuduğunu anlaması ve yorumlamasına	22	
• Öğrenciyi aktif hâle getirmede	17	
• Öğrencinin bilişsel ve sosyal becerilerinin gelişiminde	14	
• Öğrenciyi bilgiyi araştırmaya yöneltmede	11	
• Sözcük öğretimi aşamasında	11	
• Öğrencinin öğrenmesini arttırmada	6	
• Bilinmeyen kelimelerin anlamları ve yazımı karıştırılan kelimelerin doğru yazımını öğrenmede	5	Öğrenme ve Dil Gelişimi
• Dilbilgisi öğretimine	5	
• Öğrenmeyi somutlaştırmada	4	
• Sözcük bilgisini öğretimine	3	
• Anlama ve anlatma becerisine	2	
• Çocuğun dikkatini toplamasında	1	
• Dil becerisinin gelişimine	1	
• Dil bilincinin oluşmasına	1	
• Kalıcı öğrenmeye	1	

Soru 4: *Ders ortamlarında sözlüklere en çok hangi durumlarda ihtiyaç duyulmaktadır?*

Tablo 6'ya göre öğretmen cevapları incelendiğinde ders ortamlarında sözlükler en çok "Bilinmeyen kelimelerle karşılaşıldığında", "Metin çözümlemede", "Okuduğunu anlama etkinliklerinde", "Sözcük ve kavram öğretiminde", "Terim ve tanım öğretiminde", "Yeni bir ünite/konu öğretiminde", "Sözcük bilgisi öğretiminde" kullanılmaktadır. Bu açıdan ortak tema olarak "dil öğretiminde sözlüklerin işlevleri" açıkça görülmektedir.

Tablo 6. 4. Anket Sorusuyla İlgili Kodlar, Frekansları ve Temalar

Kodlar	f	Temalar
• Bilinmeyen kelimelerle karşılaşıldığında	39	
• Metin çözümlemede	17	
• Okuduğunu anlama etkinliklerinde	12	
• Sözcük ve kavram öğretiminde	12	
• Terim ve tanım öğretiminde	7	
• Yeni bir ünite/konu öğretiminde	6	
• Sözcük bilgisi öğretiminde	6	
• Bilgiye ulaşma becerisi kazandırmada	3	Dil Öğretiminde Sözlüklerin İşlevleri
• Dil becerilerinin geliştirilmesinde	3	
• Ders anlatımında	2	
• Metin altı soru çözümlemelerinde	2	
• Tüm derslerde	2	
• Kalıp sözlerin öğretiminde	1	
• Türkçe derslerinde	1	
• Yazım (imla) öğretiminde	1	

Soru 5: *Var olan sözlüklerin sizce ders ortamlarına katkısı nasıldır? İyileştirilmesi gereken yönler varsa bunlar nelerdir?*

Katılımcı 96 öğretmenden 9'u anket cevaplarında doğrudan sözlüklerin yeterli düzeyde olduğunu ifade etmiş, diğer katılımcı öğretmenler ise direkt olarak iyileştirilmesi gereken yönler hakkında düşüncelerini ifade etmiştir (bk. Tablo 7). Buna göre iyileştirilmesi gereken yönler olarak “Kapsamlı olmalı”, “Düzeğe uygun olmalı”, “Güncel olmalı”, “Görseller içermeli”, “Örnek cümle kullanımları olmalı”, “Dijital sözlüklere ağırlık verilmeli”, “İçerik olarak yeterli olmalı”, “Ders kitaplarındaki tüm kavramları içermeli”, “Güvenilir olmalı”, “Örnek cümlelerle zenginleştirilmeli”, “Pratik olmalı”, “Renkli ve resimli olmalı” şeklinde düşüncelerini ifade etmişlerdir.

Bu anlamda bir çıkarım olarak var olan sözlüklerin kapsamlı olmadığı, düzeğe uygun bir içeriğe sahip olmadığı, güncel olmadığı, resim/görsel içermediği, içerik olarak yeterli olmadığı, örnek cümle kullanımlarının yeterli olmadığı, ders kitaplarındaki tüm söz varlığını içermediği gibi sonuçlara varılabilir. Yine “içerik ve nitelik” ile “sözlük tercihi ve erişim” açısından iyileştirilme durumu temalaştırılmıştır.

Tablo 7. 5. Anket Sorusuyla İlgili Kodlar, Frekansları ve Temalar

Kodlar	f	Temalar
• Kapsamlı olmalı.	26	
• Düzeğe uygun olmalı.	22	
• Örnek cümle kullanımları olmalı.	11	
• Güncel olmalı.	9	
• Görseller içermeli.	9	
• İçerik olarak yeterli ve zengin olmalı	6	
• Ders kitaplarındaki tüm kavramları içermeli	4	
• Güvenilir olmalı	4	
• Renkli ve resimli olmalı	4	
• Eğlenceli hale getirilmeli	3	İçerik ve Nitelik
• Her sınıf düzeyi için ayrı sözlük olmalı	2	
• Terimleri içermeli	2	
• Argo olmamalı	1	
• Eş-zıt anlamlara da vermeli	1	
• Fihristi olmalı	1	
• Müfredata göre güncellenmeli	1	
• Sadece sözcüklerin karşılıkları yer almamalı	1	
• Sesbilgisi içermeli	1	
• Yazım kurallarını içermeli	1	
• Dijital sözlüklere ağırlık verilmeli	6	
• Pratik olmalı	4	
• Taşınabilir olmalı	3	Sözlük Tercihi ve Erişim
• Hafif ve taşınabilir olmalı	1	
• Ders kitaplarının içine yerleştirilmeli	1	

Soru 6: *Ders ortamlarında sözlük kullanırken öğrencilerin sözlüklerden tam olarak yararlanabildiğini düşünüyor musunuz? Aksayan yönler nelerdir?*

Altıncı soru için 96 katılımcı öğretmenden 38’i ders ortamlarında sözlük kullanırken öğrencilerin sözlüklerden tam olarak yararlandıklarını ifade etmiş, 58’i ise bu görüşte olmadığını belirtmiştir. Öte yandan soruyu “Evet” ya da “Hayır” olarak cevaplandıran katılımcı öğretmenler, sözlük kullanımında aksayan birtakım yönleri açık uçlu yanıtlarında ortaya koymuştur. Bu anlamda kodlara dökülen söz konusu ifadeler ve bunların frekans dağılımı Tablo 8’de verilmiştir.

Sözlük kullanımıyla ilgili aksayan yönler öğretmen görüşleri çerçevesinde “Öğrencilerin sözlük kullanma alışkanlığı/becerisi yok”, “Öğrenciler aradıkları sözcükleri bulamıyorlar”, “İnternet kaynakları daha verimli ve ulaşmak daha kolay”, “Düzeğe uygun sözlüklerin hazırlanması gerekir”, “Sözlüklerin taşıma ve temin etme güçlüğü var”, “Sözlükler nitelik olarak yetersiz”, “Ders materyali olarak standart bir sözlük mevcut değil”, “Sözlükler öğrenci düzeyine uygun değil” şeklinde ifade edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında aksayan yönlerin “kullanıcı”, “sözlük tercihi ve erişim”, “içerik ve nitelik” ile eğitim ortamı kaynaklı olduğu sonucuna varılabilir.

Tablo 8. 6. Anket Sorusuyla İlgili Kodlar, Frekansları ve Temalar

Kodlar	f	Temalar	
• Öğrencilerin sözlük kullanma alışkanlığı/becerisi yok	28	Kullanıcı Kaynaklı	
• İnternet kaynakları daha verimli ve ulaşmak daha kolay	9		
• Sözlüklerin taşıma ve temin etme güçlüğü var	7		
• Sözlükler basılı değil dijital olmalı	2		
• Dijital sözlüklere yönelmek gerekir	2		
• Ders kitaplarının içerisinde yer almalı	1		
• Öğrenciler dijital sözlükleri tercih ediyorlar	1		
• Sözlüklerin kullanım güçlüğü var	1		
• Sözlüklerin kullanışlılığı artırılmalı	1		
• Sözlükler pratik olmalı	1		
• Öğrenciler aradıkları sözcükleri bulamıyorlar	11	Sözlük Tercihi ve Erişim Kaynaklı	
• Düzeğe uygun sözlüklerin hazırlanması gerekir	7		
• Sözlükler nitelik olarak yetersiz	6		
• Ders materyali olarak standart bir sözlük mevcut değil	5		
• Sözlükler öğrenci düzeyine uygun değil	5		
• Sözlükler eğlenceli değil	3		
• Sözlüklerin içerikleri yetersiz	3		
• Sözlükler içerik olarak çocuğa göre olmalı	2		
• Sözlükler resimli olmalı	2		
• Sözlükler kapsam olarak yetersiz	2		
• Sözlüklerde yer alan açıklamalar yetersiz	1	İçerik ve Nitelik Kaynaklı	
• Sözlüğün derslerde var olan içeriği yansıtması gerekir	1		
• Sözlükler güncel değil	1		
• Ders süresini verimli kullanmayı engelliyor	4		
			Eğitim Ortamı Kaynaklı

Soru 7: *Ders ortamlarında öğrencilerin sözlük kullanımında zorlandıkları ve eksikliklerini hissettikleri durumlar nelerdir?*

Katılımcı öğretmenlerce ifade edilen ders ortamlarında öğrencilerin sözlük kullanımında zorlandıkları ve eksikliklerini hissettikleri durumlar ise “Öğrencilerin sözlük kullanma alışkanlığı/becerileri yok”, “Öğrenciler aradıkları sözcükleri sözlükte bulamıyorlar”, “Sözlük tasarımları öğrenciye göre değil ve yetersiz”, “Öğrencilere dijital sözlük ortamları daha cazip geliyor”, “Sözlüklerin taşıma ve temin etme güçlüğü var”, “Öğrencilerin dil becerileri yetersiz kalıyor”, “Sözlükler öğrenciye sıkıcı geliyor” şeklinde ifade edilmiştir (bk. Tablo 9). Ayrıca öğretmen görüşlerine göre öğrencilerin yaşadıkları güçlüklerin “kullanıcı yetersizliği”, “içerik ve nitelik yetersizliği”, “sözlük tercihi ve erişim sorunu” ile “eğitimde işlevsellik” sorunlarında kümelendiği gözlemlenir.

Tablo 9. 7. Anket Sorusuyla İlgili Kodlar, Frekansları ve Temalar

Kodlar	f	Temalar
• Öğrencilerin sözlük kullanma alışkanlığı/becerileri yok	30	Kullanıcı
• Öğrencilerin dil becerileri yetersiz kalıyor	4	Yetersizliği Sorunu
• Öğrenciler aradıkları sözcükleri sözlükte bulamıyorlar	13	İçerik ve Nitelik Yetersizliği Sorunu
• Sözlük tasarımları öğrenciye göre değil ve yetersiz	10	
• Sözlükler öğrenciye sıkıcı geliyor	4	
• Sözlükler kapsamlı değil	3	
• Sözlükler içerik olarak yetersizler	3	
• Sözlüklerde yer alan anlam açıklamaları çocuğa göre değil	2	
• Sözlük tasarımları kullanışsız	2	
• Sözlüklerde deyim ve atasözleri için örnek cümleler yok	1	
• Öğrenci düzeyine uygun sözlük yok	1	
• Sözlükler yapı ve içerik olarak çocuğa göre değil	1	
• Sözlükler renksiz ve görseller yok	2	Sözlük Tercihi ve Erişim Sorunu
• Ders materyali olarak standart bir sözlük mevcut değil	2	
• Öğrencilere dijital sözlük ortamları daha cazip geliyor	7	Eğitimde İşlevsellik Sorunu
• Sözlüklerin taşıma ve temin etme güçlüğü var	6	
• Sözlükler seviyeye uygun yapıda değil	2	Eğitimde İşlevsellik Sorunu
• Sözlükler nitelik olarak dil becerilerini desteklemiyor	2	
• Sözlükler ders kitaplarıyla uyumlu değil	1	
• Sözlük kullanmaya derste zaman yetmiyor	1	

Soru 8: Bir okul sözlüğünde sizce hangi bilgiler yer almalıdır ve bir okul sözlüğü sizce hangi eğitim-öğretim ihtiyaçlarını karşılayabilmelidir?

Katılımcı öğretmenler, “Bir okul sözlüğünde sizce hangi bilgiler yer almalıdır ve bir okul sözlüğü sizce hangi eğitim-öğretim ihtiyaçlarını karşılamalıdır?” sorusuna “Tüm dersleri/müfredatı içermeli”, “Görsellerle desteklenmeli”, “Düzye/seviyeye göre olmalı”, “Okul kültürüne dair temel veriler olmalı”, “Eş, yakın, karşıt anlamlar yer almalı”, “Köken bilgisi yer almalı”, “Terimler yer almalı”, “Güncel olmalı”, “Erişilebilir olmalı”, “Kapsamlı olmalı”, “Örnek cümleler bulunmalı”, “Seviyelere göre ayarlanmalı”, “Sözcüklerin tüm anlamları olmalı” cevaplarını vermişlerdir (bk. Tablo 10). Öğretmen görüşlerinin 8. anket sorusunda “eğitsel ihtiyaç”, “içerik ve nitelik ihtiyacı” ve “erişim ihtiyacı” temalarında kümelendiği gözlemlenmektedir.

Tablo 10. 8. Anket Sorusuyla İlgili Kodlar, Frekansları ve Temalar

Kodlar	f	Temalar
• Tüm dersleri/müfredatı içermeli	23	
• Düzeye/seviyeye göre olmalı	12	
• Okul kültürüne dair temel veriler olmalı	8	
• Güncel olmalı	5	
• Seviyelere göre ayarlanmalı	4	
• Çocuğun dünyasına hitap eden bir içeriğe sahip olmalı	3	Eğitsel
• Dil gelişimine katkıda bulunmalı	3	İhtiyaç
• Çocuğa göre olmalı	2	
• Bilişsel becerilerini karşılar nitelikte olmalı	1	
• Metin çözümlemesine katkıda bulunmalı	1	
• Oyun etkinlikler vb. içermeli	1	
• Tematik olarak içerikler yer almalı	1	
• Öğrenci ihtiyaçlarını karşılar nitelikte olmalı	1	
• Görsellerle desteklenmeli	10	
• Eş, yakın, karşıt anlamlar yer almalı	8	
• Köken bilgisi yer almalı	6	
• Terimler yer almalı	6	
• Kapsamlı olmalı	4	
• Örnek cümleler bulunmalı	4	
• Sözcüklerin tüm anlamları olmalı	4	
• Tanımlar basit ve anlaşılır olmalı	3	
• Yazım kurallarını içermeli	3	
• Yerel kullanımlar verilmeli	3	
• Anlamlar ve kullanımları yer almalı	2	
• Çok anlamlılıklar verilmeli	2	
• Dilbilgisi kullanımına yönelik bilgiler içermeli	2	İçerik ve
• Edebî metinlerde geçen sözcükler yer almalı	2	Nitelik
• Kalıp ifadeler yer almalı	2	İhtiyaç
• Kullanım örnekleri yer almalı	2	
• Anlamlar anlam sıklıklarına göre düzenlenmeli	1	
• Aranılan sözcükler bulunabilmeli	1	
• Çok okunan kitaplardan sözcükler bulunmalı	1	
• Derslere göre gruplama yapılmalı	1	
• Eş sesli sözcükler yer almalı	1	
• Görseller ve diğer medyalarla desteklenmeli	1	
• Güncel hayata dair temel bilgiler yer almalı	1	
• Sık kullanılan sözcükler olmalı	1	
• Sözcüğün kullanımları ile ilgili bilgiler olmalı	1	
• Sözcük grupları yer almalı	1	
• Tanımlar basit ve anlaşılır olmalı	1	
• Yazım (imla) düzgün olmalı	1	
• Erişilebilir olmalı	4	Erişim
• İnternet ortamından da erişilebilmeli	1	İhtiyaç

Soru 9: Öğrencilerin ders ortamlarında karşılaştıkları bir kavram/terim/sözcükle ilgili sözlüklerde yeterli içeriğe ulaşabildiklerini düşünüyor musunuz?

Dokuzuncu soruya cevap olarak 96 katılımcı öğretmenden 15'i öğrencilerin ders ortamlarında karşılaştıkları bir kavram/terim/sözcükle ilgili sözlüklerde yeterli içeriğe ulaşabildiğini; 58'i ise ulaşamadığını ifade etmiştir. Öte yandan 20 katılımcı bu durumun “Kısmen” gerçekleştiği düşüncesini paylaşmıştır. Bu durum, önceki sorulara verilen yanıtlarda yer alan “içerik ve nitelik olarak sözlüklerin ihtiyacı karşılamadığı” görüşüyle örtüşmektedir.

Soru 10: Öğrencilere bir kavram/terim/sözcüğü aktarmak gerektiğinde *nelerin* söz konusu kavram/terim/sözcükle ilgili olarak sözlüklerde yer alması eğitim-öğretimi kolaylaştırır?

Katılımcı öğretmenler, sözlükler aracılığıyla öğrencilere bir kavram/terim/sözcüğü aktarmak gerektiğinde söz konusu sözlük “Örnek cümleleri içermeli”, “Görselleri içermeli”, “Açık, anlaşılır olmalı”, “Terimleri içermeli”, “Çocuğa göre olmalı”, “Günlük hayatla ilişkilendirilmeli”, “Kalıp ifadeleri içermeli”, “Ders içeriklerini karşılamalı”, “Düzeğe uygun olmalı” gibi ifadelerle durumu açıklamışlardır (bk. Tablo 11). Bu anlamda bir sözlükte ihtiyaç duyulan yapılandırmalar, kabaca ifade edilmiştir. Ayrıca söz konusu ihtiyaçlar, “sözlük içerik ve niteliğine bağlı beklentiler” ve “eğitsel ihtiyaçlara bağlı beklentiler” olarak kümelenen temalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 11. 10. Anket Sorusuyla İlgili Kodlar, Frekansları ve Temalar

Kodlar	f	Temalar
• Örnek cümleleri içermeli	30	
• Açık, anlaşılır olmalı	10	
• Görselleri içermeli	16	
• Terimleri içermeli	9	
• Kalıp ifadeleri içermeli	7	
• Köken bilgisi olmalı	3	
• Tüm anlamları içermeli	3	
• Eş-yakın anlamları içermeli	3	
• Güncel anlamları içermeli	2	
• Sözcük türleri belirtilmeli	2	Sözlük İçerik ve Niteliğine Bağlı Beklentiler
• Sözcüklerin hangi alanla ilgili olduğu belirtilmeli	2	
• Açıklayıcı metinler yer almalı	1	
• Ana kavramları içermeli	1	
• Erişimi kolay olmalı	1	
• Eşdizimleri içermeli	1	
• Kısaltmaları içermeli	1	
• Mecazları içermeli	1	
• Öğrencinin bilmediği kelimeleri içermeli	1	
• Sözcükle ilgili tüm yapıları içermeli	1	
• Zengin bir içerik sunmalı	1	

• Çocuğa göre olmalı	7	Eğitsel İhtiyaçlara Bağlı Beklentiler
• Günlük hayatla ilişkilendirilmeli	7	
• Ders içeriklerini karşılamalı	6	
• Düzeye uygun olmalı	5	
• Eğlenceli olmalı	3	
• Güncel veriler içermeli	1	
• Güvenilir olmalı	1	

Soru 11: Öğrencilerin derste karşılaşılan bir kavram/terim/sözcüğe elektronik ortamlarda kolayca erişebilmesi eğitim-öğretimde başarıyı nasıl etkileyebilir?

Katılımcı öğretmenlerin, öğrencilerin derste karşılaştıkları bir kavram/terim/sözcüğe elektronik ortamlarda kolayca erişebilmesi durumunda öğrenci başarısının nasıl etkileneceğine yönelik belirttikleri görüşler; “Olumlu etkiler”, “Erişilebilir olduğunda olumlu etkiler”, “Güvenilir olduğunda olumlu etkiler”, “Zamandan tasarruf sağladığından olumlu etkiler”, “Elektronik ortamları severek kullandıklarından olumlu etkiler”, “Öğrenmeyi hızlandırır” şeklindedir (bk. Tablo 12).

Tablo 12. *II. Anket Sorusuyla İlgili Kodlar, Frekansları ve Temalar*

Kodlar	f	Temalar
• Olumlu etkiler	41	Eğitimde Olumlu Etkileri
• Erişilebilir olduğunda olumlu etkiler	11	
• Güvenilir olduğunda olumlu etkiler	11	
• Zamandan tasarruf sağladığından olumlu etkiler	10	
• Elektronik ortamları severek kullandıklarından olumlu etkiler	7	
• Öğrenmeyi hızlandırır	3	
• Başarıya katkı sayılar	1	
• Ders dışı ortamlarda zaten kullanılıyor	1	
• Kolay erişilebildiği için sözlük kullanma alışkanlığımı geliştirir	1	
• Oyunlarla zenginleştirilirse olumlu etkiler	1	
• Uzmanlarca hazırlanırsa güvenilir olur	1	
• Yaygınlaştırılması gerekir	1	

Elektronik ortamın tam tersi bir etki yaptığını düşünen öğretmenler de vardır. Katılımcı öğretmenlerden bazıları söz konusu durumun eğitim öğretim ortamlarında başarıyı olumsuz etkileyeceğini düşünmektedir. Bunda da temel dayanak olarak öğrencilerin “Öğren-unut alışkanlığı” kazanacağı kaygısını taşımalarıdır. Konuyla ilgili kodlanmış cevaplar, Tablo 13’te yer almaktadır.

Tablo 13. *Tablo 12'nin Devamı*

Kodlar	f	Temalar
• Öğren-unut alışkanlığını geliştirir	8	Eğitimde Olumsuz Etkileri
• Olumsuz etkiler	4	
• Araştırma becerisini olumsuz etkiler	1	
• Hızlı erişim tam öğrenmeyi engelleyebilir	1	
• Tembelleştirir	1	
• Kavram kargaşasına yol açabilir	1	

Özetle okul sözlüğü için ihtiyaç durumu belirleme çalışmasının sonucunda öğretmenlerin beklentilerinin birbirine oldukça benzer olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin ders ortamlarında bir sözlüğün kullanım düzlemine yönelik birtakım yorumlar yaptığı gözlemlenmiştir.

Birer uygulayıcı olarak öğretmen görüşleri çerçevesinde en sık dile getirilen ihtiyaçlar/eksiklikler şunlardır:

- “Açık, anlaşılır olmalı”
- “Çocuğa göre olmalı”
- “Tüm dersleri/müfredatı içermeli”
- “Ders kitaplarındaki tüm kavramları içermeli”
- “Dijital sözlüklere ağırlık verilmeli”
- “Düzeve/seviyeye göre olmalı”
- “Erişilebilir olmalı”
- “Eş, yakın, karşıt anlamlar yer almalı”
- “Görseller içermeli”
- “Güncel olmalı”
- “Günlük hayatla ilişkilendirilmeli”
- “Güvenilir olmalı”
- “İçerik olarak yeterli olmalı”
- “Kalıp ifadeleri içermeli”
- “Kapsamlı olmalı”
- “Köken bilgisi yer almalı”
- “Okul kültürüne dair temel veriler olmalı”
- “Örnek cümle kullanımları olmalı”

- “Pratik olmalı”
- “Renkli ve resimli olmalı”
- “Sözcüklerin tüm anlamları olmalı”
- “Terimleri içermeli”

Söz konusu ihtiyaçların/beklentilerin içerik analizi sürecinde ortaya çıkan kodlar temelinde tema dağılımının ise *kullanıcı, kullanım, içerik ve nitelik, sözlük tercihi ve erişim, eğitim ortamı, öğrenme ve dil gelişimi, eğitsel ihtiyaç, eğitimde işlevsellik* gibi başlıklarda kümelendiği gözlemlenmiştir. Ayrıca elektronik sözlük kullanımıyla ilgili olarak elektronik sözlük kullanımının *olumlu ve olumsuz* etkiler doğuracağına dair ifadeler de bu kümeleme etiketleri arasında sayılabilir.

İhtiyaçların/eksikliklerin uzman/akademisyenlerce de dile getirilen durumlar olduğunu söyleyebiliriz (Özkan, 2021a). Bu açıdan bakıldığında GYTOS'nin yukarıda sıralanan ve öğretmenlerin birer ihtiyaç/eksiklik olarak dile getirdiği tüm durumları karşılar bir nitelikte tasarlandığı söylenebilir.

Sonuç ve tartışma

Alan yazınında Türkçe sözlükler üzerine sözlük kullanımına dair en fazla çalışmanın okul sözlükleri konusunda yapıldığı görülmüştür. Bunu sözlük kullanmanın önemi, faydaları, etkisi ve ihtiyaca cevap verme konuları izlemektedir (Maden, 2020).

Okul sözlükleriyle ilgili sorunlardan biri, okul sözlükçülüğü çalışmalarının yeterince bilimsel yöntemlere dayalı olarak yapılmamasıdır. Okul sözlüklerinin planlanma ve derlenme süreci; sözlükbilim, müfredat ve pedagoji uzmanlarının bir ekip çalışması olarak görülmelidir (Wiegand 1989'dan akt. Tarp ve Gouws, 2012). Söz konusu ekip çalışmasının yanı sıra sözlüklerin tüm paydaşların beklentilerini karşılama potansiyelinin olması gerekir. Söz konusu paydaşlar kullanıcı düzeyinde öğretmen ve öğrencilerdir. Diğer bir paydaş ise sözlükçülük alanında öngörüsü olan akademisyen/uzmanlardır. Tüm paydaşların işe koşulması nitelikli bir sözlüğün oluşturulmasında önemli katkılar sağlayacaktır.

Hedef kitlenin ihtiyaç duyacağı sözcük birimlerin özellikle alan yazındaki söz varlığı ve ihtiyaç analizlerine yönelik araştırmalardan hareketle doğru tespit edilerek sözlüklerde yer alması gerekmektedir (Gülten ve Ayhan, 2023). Öte yandan hedef kitlenin ihtiyaçlarını göz önüne almayan sözlükler işlevsel bir niteliğe sahip olmaktan uzaktır (Boz, 2006; Melanlıoğlu, 2013). İhtiyaçların karşılanma noktasında derlem tabanlı uygulamalara dayanan sözlükler, bu anlamda geleneksel yöntemlerle oluşturulmuş sözlüklere kıyasla eğitim öğretim ortamlarına katkı sağlamak bakımından daha avantajlıdır.

Modern bir sözlüğün hazırlanmasında belirli aşamalar bulunmaktadır. Sözlük hazırlamada en önemli hareket noktası, “amacın belirlenmesi”dir. (Yılmaz, 2009). Bu anlamda

sözlüklerin hazırlanmasında farklı amaçlar güdülebilir. Okul sözlükleri amaçlılığın en yüksek düzeyde öncelenmesi gereken sözlükçülük ürünlerindedir.

Sözlüğü kimin kullanacağı, ne için kullanacağı ve sözlüğün kullanıcıya ne tür beceriler kazandıracığı konusunda net bir anlayışa ihtiyaç vardır. Tüm bu sorulara gerçekçi bir şekilde cevap verilebilirse hem sözlüğün içeriği hem de sunumu hakkında doğru kararlar almak için sağlam bir temel oluşturulur. Kullanıcıları tanıyan olmak, onlara ihtiyaç duydukları şeyi vermek anlamına gelir (Atkins ve Rundell, 2008: 28).

Bu çerçevede araştırma bulgularının yorumu ve ilgili tartışma aşağıdaki gibidir:

- Sözcük birimler için yapılan tanımlamaların hedef kitlenin anlayabileceği düzeyde olması gerekmektedir (Gülden ve Ayhan, 2023). Sözlükçüler; tek dilli sözlüklerdeki tanımların kalitesini, hedef kullanıcılarının ihtiyaçlarına ve seviyelerine uygun olacak şekilde sürekli olarak artırmaya çalışırlar (Gouws ve Prinsloo, 2005: 143). Bu durum; araştırma sonucunda elde edilen “Açık, anlaşılır olmalı”, “Çocuğa göre olmalı”, “Düzeve/seviyeye göre olmalı”, “İçerik olarak yeterli olmalı”, “Sözcüklerin tüm anlamları olmalı” yanıtlarıyla doğrudan ilgilidir. Söz konusu beklentiler, nitelikli bir okul sözlüğü için öğretmenlerin ifade ettikleri görüşlerle örtüşmektedir.

- İlköğretim okulları için hazırlanan Türkçe sözlüklerde modern sözlükçülük yöntem ve ilkelerinden yeterince yararlanılmadığı alan yazınında sıklıkla ifade edilmektedir (bk. Yılmaz ve Koçmar, 2009). Öğretmen yanıtlarına göre sözlüklerin “Dijital sözlüklere ağırlık verilmeli”, “Erişilebilir olmalı”, “Güncel olmalı”, “Pratik olmalı” gibi beklentileri karşılamasının en verimli yolu, modern sözlükçülükte bugün kendisi başlıca bir uygulama alanı olan derlem dilbilimin imkânlarının sözlükçülükte kullanılmasıdır. “Derlem verileri güvenilir ve yararlı bir madde başı listesinin üretimini ve madde başlarının semantik, sözdizimsel ve eşdizimsel özelliklerini gösteren tipik cümle örneklerinin seçimini kolaylaştırmaktadır” (Zhao ve Xu, 2022).

- Var olan sözlüklerin öğrenciler açısından taşınması veya kullanılmasının zor olduğu, bu sözlüklerin öğrencileri sözlük kullanımından uzaklaştıracağı görüşü (Güzel ve Süslü, 2022) alan yazınında ifade edilmiştir. Sözlüklere erişimde söz konusu durum, önemli bir bariyer olarak değerlendirilebilir. Öğretmen görüşlerine göre okul sözlükleri için “Erişilebilir olmalı” ifadesi, bu duruma gönderme yapmaktadır. Günümüz eğitim öğretim ortamları, geçmişe göre bilişim olanakları açısından çeşitlilik göstermektedir. Bu çerçevede sözlüğe erişim sorununu ortadan kaldırmanın en pratik yolu, dijital bir sözlüğün varlığıyla mümkündür.

- Öğretmenlerin eğitim öğretim ortamlarında sözlüğe başvurma durumları göz önüne alındığında öğretmenlerin derslerde sıklıkla sözlük kullandıkları ifade edilmektedir. Sözlüğe başvuru konusunda öğretmenler çeşitli motivasyonlara (farklı sözlükler kullanmak, bağlamdan hareket edileceği için sözlüğe son çare olarak başvurmak, sözlük kullanmamak vb.) (Göçer, 2016) sahip olsalar da erişim kolaylığı olan bir okul sözlüğünün öğrencilerin öğrenme ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir araç olduğu düşünülmektedir.

• Alan yazınında ilköğretim öğrencilerinin algılama ve psikolojik özellikleri de dikkate alınarak ilköğretim öğrencilerine yönelik resimli Türkçe sözlük hazırlanması (Okur, 2011) önerilmiştir. Ayrıca Melanlıoğlu'nun (2013) ilkököl Türkçe sözlükleri üzerine yaptığı çalışmanın bulgularında öğrencilerin resimli sözlükler istediği ifade edilmiştir. Bu anlamda öğretmen beklentilerinin de aynı düzlemde gerçekleştiği araştırma sonuçlarında ortaya konulmuştur. “Görseller içermeli”, “Renkli ve resimli olmalı” gibi ifadeler, bu duruma işaret etmektedir. Bu anlamda GTYOS'nin öğrenme ortamları için söz konusu beklentiyi karşılayacak şekilde tasarlandığı söylenebilir. GTYOS, madde başı açıklamaları için şimdiye kadar oluşturulmuş sözlüklere kıyasla çok sayıda görsel açıklayıcı içermektedir.

• Öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate almayan bir anlayışla hazırlanan sözlüklerin öğrencilere faydalı olması bir yana onların sözcük öğrenimini olumsuz etkileyeceği (Kemiksiz, 2015) alan yazınında ifade edilen diğer bir öğrenme bariyeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda yapılması gereken ilk şey, bilimsel yöntemlerin sözlüklerin oluşturulma aşamasında işe koşulmasıdır. Bu çerçevede öğretmenlerin “Açık, anlaşılır olmalı”, “Çocuğa göre olmalı”, “Düzeve/seviyeye göre olmalı”, “Günlük hayatla ilişkilendirilmeli”, “İçerik olarak yeterli olmalı”, “Okul kültürüne dair temel veriler olmalı” vb. görüşleri öğrencilerin doğrudan ihtiyaçlarına yönelik beklentileridir. Söz konusu ihtiyaçların karşılanması, nitelikli bir okul sözlüğü için eğitim öğretim ortamlarına önemli katkılar sağlayacaktır.

• Sözlükler bugün dil becerisinin geliştirilmesi anlamında olmazsa olmaz ders materyallerinden sayılmaktadır. Türkçe öğretiminde özellikle kelime öğretiminde kullanılacak sözlüğün ihtiyaçları karşılayacak bir içerikte ve erişilebilir olması oldukça önemlidir. Bu açıdan GYTOS içerik olarak ihtiyaçları karşılayıcı ve kolay erişilebilir bir sözlüktür (Çağlayan Özkan ve Özkan, 2022).

• Gerçek Yaşam Temelli Okul Sözlüğü; çocukların karşılaştıkları doğal dil ortamlarında kullanılan sözcüklerin belirlendiği, uzman görüşüne dayalı uyum indeksi hesaplanmaları gibi tekniklerin kullanıldığı ve kullanıcı grubunun ihtiyaçlarının karşılanmaya çalışıldığı bir sözlük çalışmasıdır. Gerek yaygınlaştırma/dağıtım gerekse değerlendirme süreçleri açısından GYTOS, günümüz çağdaş eğitim-öğretim ortamlarında ihtiyacı hissedilen deneysel sonuçlara dayalı bir ders materyali olması nedeniyle özgün bir yapıt olarak alan yazındaki yerini almıştır (Özkan, 2021b).

• GYTOS, 27 öğretmence deneyimlenmiş ve bu deneyim sonucu uygulanan ankette öğretmenler; sözlükte yer alan madde başlarını içerik olarak yüksek oranda yeterli bulmuş, ders ihtiyaçlarını karşılama durumunu ve derslerde karşılaşılan söz varlığını içerdiğini; anlam açıklamalarının, sesletim, sözcük türü gibi yapılandırılmaların yeterliği olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenler ayrıca GYTOS'nin tanık cümlelerinin madde başlarını içerik olarak yansıttığını ve sözlüğün eşdizim gösterimlerinin de yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Diğer taraftan GYTOS'de yer alan açıklayıcı görsel ve metinlerin yüksek oranda yeterli

olduğu öğretmenlerce ifade edilmiştir. Yine öğretmenler GYTOS'nin ekranlarını yeterli, ekranlarda yer alan renkleri uyumlu bulmuş ve sorgu sonuçlarına kolayca ulaşıldığı ifade etmiştir. Sözlüğün kullanımını kolay bulan öğretmenler aynı zamanda sözlüğü kullanırken zorlanmadıklarını da ifade etmişlerdir (Özkan, 2021a).

GYTOS'nin eğitim öğretim ortamlarında etkili olup olmadığı, kullanıcıların söz varlığına katkı sağlayıp sağlayamadığı da ayrıca üzerinde karar verilmesi gereken bir durumdur. GYTOS'nin eğitim öğretim ortamlarında etkililiği, öğrenciler üzerinde ders ortamlarında test edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre (Çağlayan Özkan, 2025) GYTOS'nin kullanıcı ihtiyaçlarını yüksek oranda karşılayabilecek bir potansiyele sahip olduğu ve öğrencilerin başarısında katkı sağladığı istatistiksel olarak test edilip ortaya konulmuştur (<https://okul-sozlugum.com/>).

Araştırma ve yayım etiği beyanı: Bu çalışma tamamıyla özgün bir araştırma makalesidir. Makale, TÜBİTAK-SOBAG-1003 *Öncelikli Alanlar Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı* desteğiyle yürütülmüş olan bir projeye dayanmaktadır ve projenin bir çıktısı olarak ilgili dergiye gönderilmiştir. Araştırma herhangi bir sempozyum, kongre vb. sunulmamış ya da başka bir dergiye değerlendirilmek üzere gönderilmemiştir.

Yazarların makaleye katkı oranları: Bu makaleye yazarlar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Etik komite onayı: Araştırmada etik kurul izni sunulmuştur.

Mali destek: TÜBİTAK-SOBAG-1003 Öncelikli Alanlar Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı tarafından desteklenmiştir.

Çıkar çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Teşekkür: TÜBİTAK'a desteklerinden dolayı teşekkür ederiz.

Research and publication ethics statement: This article is a fully original research study. It is based on a project supported by the TÜBİTAK-SOBAG-1003 Priority Areas R&D Projects Support Program and has been submitted to the journal as an output of that project. The study has not been presented at any symposium, congress, or similar scholarly event, nor has it been submitted to any other journal for consideration.

Author contributions: The authors contributed equally to the preparation of this article.

Ethics committee approval: Ethical approval for this study was obtained from the relevant ethics committee.

Funding: This study was funded by the TÜBİTAK-SOBAG-1003 Priority Areas R&D Projects Support Program.

Conflict of interest: The authors declare no conflict of interest.

Acknowledgements: The authors would like to thank TÜBİTAK for its support.

Kısaltmalar

GYTOS	Gerçek Yaşam Temelli Okul Sözlüğü
RLBSD	Real-Life-Based Scholl Dictionary
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı

Kaynakça

- Akalın, Ş. H. (2010). Sözcük bilimi ve sözlüçlük. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 98(698), 162-169.
- Atkins, S. and Rundell, M. (2008). *The Oxford guide to practical lexicography*. Oxford University Press.
- Baskın, S. (2017). 5. sınıf öğrencilerinin sözlük ihtiyacı ve ortaokul sözlükleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(3), 765-789.
- Bergenholtz, H. and Tarp, S. (1995). The preparation of specialised dictionaries. In H. Bergenholtz and S. Tarp (Eds.), *Manual of specialised lexicography* (pp. 77-97). John Benjamins.
- Bergenholtz, H. and Tarp, S. (2010). LSP lexicography or terminography? The lexicographer's point of view. In P.A. Fuertes-Olivera (Ed.) *Specialised dictionaries for learners* (pp. 14-31). Printing.
- Boz, E. (2006). Sözlük ve sözlüçlük sorunları. G. Gülsevin ve E. Boz (Ed.) *Türkçenin çağdaş sorunları içinde* (s. 1-44). Gazi.
- Boz, E. (2011). Leksikografi Teriminin Tanımı ve Türkçe Karşılığı Üzerine. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 4. <https://izlik.org/JA52PR37MS>
- Bozkurt, F. (2017). *Sözlükselleşme: Genel sözlükler için sözlük birim seçimi*. Kesit.
- Chi, A. (2013). Researching pedagogical lexicography. In H. Jackson (Ed.). (pp. 165-187) *The Bloomsbury companion to lexicography*. Bloomsbury.
- Çağlayan Özkan, A. (2025). The effectiveness of the “real-life-based school dictionary” as an electronic dictionary. *Lexikos*, 35(1), 143-156. doi.org/10.5788/35-1-2006
- Çağlayan Özkan, A. ve Özkan, B. (2022). Kelime öğretiminde sözlük kullanımının etkisi: “Gerçek yaşam temelli okul sözlüğü” örneği. Ç. Çarkut ve H. C. Kurnaz (Ed.) *Kuramdan uygulamaya kelime öğretimi içinde* (s. 297-307). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dzharasova, T. T. (2020). *English lexicology and lexicography: Theory and practice*. Kazakh University.
- Erikli, F. (2019). Leksikografi nedir? Terimin uygulama ve kuram temelli Türkçe karşılıkları ve bu karşılıkların kapsamı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 36(1), 1-10. doi.org/10.32600/huefd.441312
- Gerçek yaşam temelli okul sözlüğü*. (2025). Erişim adresi: <https://okulsozlugum.com/>, <http://turkcederlem.mersin.edu.tr/okulsozluk/>
- Gouws, R.H. and Prinsloo, D.J. (2005). *Principles and practice of South African lexicography*. SUN PRESS Media.
- Göçer, A. (2016). Türkçe öğretmenleri ve öğretmen adaylarının “sözlük bilgisi ve sözcük öğretimi”ne yönelik yeterlikleri. *Millî Eğitim*, 210, 373-390.
- Gökter Gençer, B. (2018). *Tek dilli genel sözlüklerde tanım* [Yayımlanmamış doktora tezi] Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Gülден, B. ve Ayhan, Ö. (2023). Okul sözlüklerinin nitelik ve nicelikleri üzerine 7. sınıf seviyesi çerçevesinde bir inceleme. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 671-699.
- Güzel, Z. ve Süslü, H. D. (2022). İlkokul Türkçe sözlüklerinin niteliksel özellikleri üzerine bir inceleme. *Dijital Teknolojiler ve Eğitim Dergisi*, 1(2), 130-144.
- Hartmann, R.R.K. and James, G. (1998). *Dictionary of lexicography*. Routledge.
- Householder, F. W. (1967). Summary reports. In F.W. Householder and S. Saporta (Eds.) *Problems in lexicography* (pp. 283-286). Indiana University Press.
- Jackson, H. (2002). *Lexicography: An introduction*. Routledge.
- Kahraman, M. (2016). Sözlük bilim kuram, ilke ve yöntemler üzerine. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 3288-3312.
- Kemiksiz, Ö. (2015). İlköğretim Türkçe sözlüklerin 7. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitabındaki “kelimede anlam” etkinliklerinde kullanılabilirliğinin incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(5), 141-158.
- Maden, A. (2020). Sözlük kullanmaya yönelik araştırmaların eğilimleri: Betimsel bir içerik analizi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 449-472.
- Mangoya, E. (2009). Target users’ expectations versus the actual compilation of a Shona children’s dictionary. *Lexikos*, 19(1), 120-133. doi.org/10.5788/19-1-184
- Melanlıoğlu, D. (2013). Ortaokul öğrencilerinin sözlük kullanma alışkanlıkları: Nitel bir araştırma. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(2), 266-284.
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage Publications.
- Minaeva, L. (2007). *English lexicology and lexicography*. Astrel.
- Okur, A. (2011). İlköğretim Türkçe sözlükleri üzerine. *Turkish Studies*, 6(1), 1567-1583
- Özkan, B. (2021a). *Gerçek yaşam temelli okul sözlüğü uygulamaları* (TÜBİTAK-SOBAG-1003 Proje Raporu No. 118K019).
- Özkan, B. (2021b). The real-life-based school dictionary for Turkish. *Lexikos*, 31(1), 468-486. https://doi.org/10.5788/31-1-1659
- Quemada, B. (1972). Lexicology and lexicography. In T.A. Sebeok (Ed.) *Current trends in linguistics* (pp. 395-475). Mouton.
- Serin, N. (2022). Okul sözlüklerinde yer alan örnek cümlelerin seçiminde kullanılacak ölçütler. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 9, 53-70. doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1179406
- van Sterkenburg, P. (2003). “The” dictionary: Definition and history. In P. van Sterkenburg (Ed.) *A practical guide to lexicography* (pp. 3-17). John Benjamins Publishing Company.
- Tarp, S. (2009). Reflections on lexicographical user research. *Lexikos*, 19, 275-296. doi.org/10.5788/19-0-440
- Tarp, S. and Gouws, R. H. (2012). School dictionaries for first-language learners. *Lexikos*, 22 (1), 333-351. doi.org/10.5788/22-1-1011
- Usta, H. İ. (2010). Sözlükçülük ve sözlük araştırmacılığı. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 92-101.
- Wiegand, H. E. (1998). *Wörterbuchforschung: Untersuchungen zur Wörterbuchbenutzung, zur Theorie, Geschichte, Kritik und Automatisierung der Lexikographie* (Vol. 1) Walter de Gruyter.

- Yılmaz, E. (2009). *Türkiye Türkçesi üzerine araştırmalar*. Pegem Akademi.
- Yılmaz, E. ve Koçmar, Y. (2009). İlköğretim okulları (6., 7., 8. sınıflar) için hazırlanan Türkçe sözlüklerin Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığını yansıtması bakımından değerlendirilmesi, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 79-98.
- Zgusta, L. (1971). *Manual of lexicography*. Academia/Mouton.
- Zhao, D. and Xu, H. (2022). Improving the compilation of English-Chinese children's dictionaries: A children's cognitive perspective. *Lexikos*, 32(1), 49-65. doi.org/10.5788/32-1-1681
- Zöfgen, E. (1994). *Lernerwörterbücher in Theorie und Praxis: Ein Beitrag zur Metalexikographie mit besonderer Berücksichtigung des Französischen*. Max Niemeyer Verlag.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).